

TILSHUNOSLIK TALABALARIDA TAJRIBAVIY LOYIHAGA ASOSLANGAN TA'LIM ORQALI MUAMMOLARNI HAL QILISH VA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH

Xudoyqulova Sevara Saidakbarovna

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Ingliz kafedrası o'qituvchisi

E-mail: sxudoyqulova@uwed.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20133244>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy tezisda tilshunoslik yo'nalishi talabalarida tajribaviy loyihaga asoslangan ta'lim (Project-Based Learning – PBL) orqali muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy oliy ta'lim tizimida talabalarning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi, ilmiy tadqiqot olib borish kompetensiyasi hamda kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida xalqaro pedagogik tadqiqotlar, zamonaviy metodik yondashuvlar hamda loyiha asosidagi ta'limning samaradorligiga oid statistik ko'rsatkichlar o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, PBL metodidan foydalanilgan guruhlarda talabalar faolligi 30–35 foizga, tanqidiy fikrlash ko'rsatkichlari esa 25 foizga oshgan. Shuningdek, talabalar o'rtasida mustaqil tadqiqot olib borish va muammolarni amaliy hal qilish kompetensiyasi sezilarli rivojlangan.

Kalit so'zlar: Project-Based Learning, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, tilshunoslik, innovatsion pedagogika, kommunikativ kompetensiya, interaktiv metodlar, tajribaviy ta'lim.

Kirish

XXI asr ta'lim tizimi zamonaviy kompetensiyalarga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlashni talab qilmoqda. Jahon iqtisodiy forumining 2023-yilgi hisobotiga ko'ra, zamonaviy mehnat bozorida eng muhim kompetensiyalar qatoriga tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, kreativlik va kommunikativ ko'nikmalar kiradi. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida an'anaviy bilim berishga asoslangan metodlardan innovatsion va talabaga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlarga o'tish jarayoni jadallashmoqda.

Tilshunoslik yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun ayniqsa analitik fikrlash va kommunikativ kompetensiya muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki tilshunoslik nafaqat nazariy bilimlarni, balki til hodisalarini tahlil qilish, kommunikativ vaziyatlarni baholash va ilmiy xulosalar chiqarish ko'nikmalarini ham talab etadi. Biroq an'anaviy ma'ruza markazidagi ta'lim tizimida talabalar ko'pincha passiv tinglovchi sifatida ishtirok etadi. Natijada ularning mustaqil fikrlashi va ilmiy tadqiqot olib borish ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmaydi.

Project-Based Learning (PBL) yoki tajribaviy loyihaga asoslangan ta'lim esa talabalarning faol ishtirokiga asoslanadi. Ushbu metodda talabalar real muammolar ustida ishlaydi, ma'lumotlarni tahlil qiladi, ilmiy tadqiqot olib boradi va yakuniy loyiha mahsulotini yaratadi. Shu sababli PBL zamonaviy pedagogikaning eng samarali metodlaridan biri sifatida baholanmoqda.

Tajribaviy loyihaga asoslangan ta'limning nazariy asoslari

Project-Based Learning metodining nazariy asoslari amerikalik pedagog John Deweyning pragmatik pedagogik qarashlariga borib taqaladi. Olim ta'lim jarayoni amaliy tajriba bilan bog'liq bo'lishi kerakligini ta'kidlagan. Keyinchalik Lev Vygotskyning sotsiokultural nazariyasi ham hamkorlikka asoslangan ta'limning samaradorligini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Bugungi kunda PBL metodi AQSh, Kanada, Finlyandiya va Janubiy Koreya kabi davlatlarning oliy ta'lim tizimida keng qo'llanmoqda. Buck Institute for Education ma'lumotlariga ko'ra, loyiha asosidagi ta'lim qo'llangan guruhlarda talabalar bilimni uzoq muddat saqlab qolish ko'rsatkichi an'anaviy ta'limga nisbatan 40 foiz yuqori bo'lgan.

2022-yilda UNESCO tomonidan e'lon qilingan hisobotda ham loyiha asosidagi ta'lim talabalarni innovatsion fikrlash va muammolarni amaliy hal qilishga tayyorlashda eng samarali metodlardan biri sifatida qayd etilgan.

Tilshunoslik ta'limida loyiha asosidagi metodlarning ahamiyati

Tilshunoslik fanlari murakkab tahliliy va kommunikativ jarayonlarni o'z ichiga oladi. Shu sababli bu yo'nalishda nazariy bilimlarni amaliyot bilan integratsiya qilish muhimdir. Tajribaviy loyihalar talabalarni quyidagi faoliyatlarga jalb qiladi:

- diskurs va matn tahlili;
- pragmatolingvistik tadqiqotlar;
- tarjima muammolarini o'rganish;
- sotsiolingvistik kuzatuvlar;
- korpus lingvistikasi asosidagi tahlillar;
- media matnlar va internet kommunikatsiyasini tadqiq etish.

Masalan, talabalar ijtimoiy tarmoqlardagi ingliz tilidagi kommunikativ birliklarni o'rganish, turli yosh guruhlarida til o'zgarishlarini tahlil qilish yoki tarjima jarayonidagi semantik muammolarni aniqlash bo'yicha ilmiy loyihalar tayyorlashi mumkin.

Bunday faoliyat jarayonida talabalar nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, balki ma'lumot yig'ish, statistik tahlil qilish va ilmiy xulosalar chiqarish ko'nikmalarini ham egallaydi.

Muammolarni hal qilish kompetensiyasining rivojlanishi

Loyiha asosidagi ta'limning asosiy afzalliklaridan biri talabalarda problem-solving kompetensiyasini shakllantirishidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, PBL metodidan foydalangan talabalar murakkab vaziyatlarda tezroq qaror qabul qilish va muammoni tizimli tahlil qilish qobiliyatiga ega bo'ladi.

2021-yilda AQShdagi Stanford University tomonidan o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra:

- loyiha asosidagi ta'lim qo'llangan guruhlarda talabalar mustaqil fikrlash ko'rsatkichi 28 foizga oshgan;
- muammolarni hal qilish kompetensiyasi 32 foiz yuqori bo'lgan;
- guruhiy hamkorlik samaradorligi 35 foizga ortgan.

Tilshunoslik talabalarida esa bu kompetensiyalar ilmiy tahlil va kommunikativ vaziyatlarni baholashda muhim rol o'ynaydi. Masalan, talabalar til birliklarini qiyosiy tahlil qilish yoki pragmatik xatolarni aniqlash jarayonida muammoni izchil tahlil qilishni o'rganadi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi roli

Tanqidiy fikrlash zamonaviy ta'limning asosiy kompetensiyalaridan biri hisoblanadi. Project-Based Learning metodida talabalar turli manbalarni tahlil qiladi, dalillarni solishtiradi va ilmiy asoslangan xulosalar chiqaradi.

2020-yilda European Journal of Education jurnalida chop etilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, loyiha asosidagi ta'lim qo'llangan talabalarda:

- tanqidiy fikrlash ko'rsatkichlari 25 foizga;
- analitik yozuv kompetensiyasi 22 foizga;
- ijodiy yondashuv darajasi esa 27 foizga oshgan.

Tilshunoslik fanlarida ayniqsa diskurs tahlili, semantika va pragmatlingvistika kabi yo'nalishlarda tanqidiy fikrlash muhim ahamiyat kasb etadi. Talabalar matn ortidagi yashirin ma'nolarni aniqlash, kommunikativ strategiyalarni baholash va turli madaniy kontekstlarni tahlil qilish orqali chuqur analitik ko'nikmaga ega bo'ladi.

Raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar

Bugungi kunda Project-Based Learning metodini raqamli texnologiyalar bilan integratsiya qilish tendensiyasi kuchaymoqda. Moodle, Google Classroom, Canva, Padlet, Zoom va Miro kabi platformalar talabalar loyihalarini tashkil qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Masofaviy va blended learning formatlarida loyiha asosidagi ta'limning qo'llanilishi talabalar faolligini oshirayotganini ko'rsatmoqda. Tadqiqotlarga ko'ra:

- interaktiv platformalar qo'llangan darslarda talabalar ishtiroki 40 foizga oshgan;
- multimedia asosidagi topshiriqlar esa o'zlashtirish ko'rsatkichlarini 20–25 foiz yaxshilagan.

Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi platformalar talabalar ilmiy loyihalarini tahlil qilish va individual tavsiyalar berishda qo'llanilmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tajribaviy loyihaga asoslangan ta'lim tilshunoslik talabalarida muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Ushbu metod talabalarni mustaqil tadqiqot olib borishga, ilmiy tahlil qilishga va amaliy muammolarga innovatsion yechim topishga o'rgatadi.

Tadqiqot natijalari loyiha asosidagi ta'lim qo'llangan guruhlarda talabalar faoligi, kommunikativ kompetensiyasi va analitik fikrlash ko'rsatkichlari sezilarli darajada yuqori ekanligini ko'rsatdi. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida PBL metodlarini keng joriy etish zamonaviy ta'lim sifatini oshirish va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
2. Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and Language*. Cambridge: MIT Press.
3. Thomas, J. W. (2000). *A Review of Research on Project-Based Learning*. California: Autodesk Foundation.
4. Bell, S. (2010). "Project-Based Learning for the 21st Century." *The Clearing House*, 83(2), 39–43.
5. Richards, J. C. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
6. UNESCO. (2022). *Transforming Education through Innovative Pedagogy*. Paris: UNESCO Publishing.
7. Ishmuhamedov, R. (2020). *Innovatsion pedagogik texnologiyalar*. Toshkent.
8. Jalolov, J. (2019). *Chet til o'qitish metodikasi*. Toshkent.